

Referències mitològiques

Èdip: és un personatge de la mitologia grega. Rei de Tebes, fill de Lai i Jocasta que, sense saber-ho, matà al seu propi pare i es va casar amb la seva mare. En saber Jocasta que Èdip era en realitat el seu fill, es va matar, penjant-se al palau. Davant aquest fet Èdip es llevà els ulls amb els fermalls del vestit de Jocasta, o segons altres versions, va fugir o va ser exiliat de Tebes, o va ser tancat pels seus fills a palau, o va seguir regnant a Tebes per algun temps.

Muses: en la mitologia grega, les muses eren, segons els escriptors més antics, les divinitats inspiradores de la música i l'art, que presidien els diferents tipus de poesia. Cadascuna d'elles estava relacionada amb branques artístiques i del coneixement. Eren filles de Zeus i companyes d'Apol·lo, déu de la música i patró de les belles arts.

Mite de Diana i Acteó: Artemisa (Diana, en la mitologia romana), deessa protectora de la caça, consagrada a la castedat. Conta la llegenda que estava banyant-se nua junt al seu seguici de nimfes en els boscs propers a la ciutat beòcia d'Orcomen, quan Acteó (famos caçador educat pel centaure Quiró) la va trobar casualment. Es va aturar i es va quedar mirant-la, fascinat per la seva bellesa. Com a càstig a la profanació de la seva nuesa, Artemisa el va transformar en un cérvol i va enviar als propis gossos d'Acteó a que el matessin. Aquests el varen fer miques i devoraren les seves carns, per després cercar al seu amo pel bosc sanglotant. Llavors, trobaren al centaure Quiró, qui, per consolar-los, construí una estàtua del seu difunt amo.

Dionís: en la mitologia clàssica Dionís era fill de Zeus i déu de la verema i el vi, inspirador de la bogeria ritual i l'èxtasi. Tot i que els orígens geogràfics del seu culte són desconeguts, quasi totes les tragèdies el presenten com a «estranger». Va ser també conegut pels romans com a Bacus.

Tirèsies: el tebà Tirèsies va ser en la mitologia grega un endeví cec que va tenir revelacions relacionades amb el regnat d'Èdip i va predir esdeveniments importants relacionats amb la ciutat de Tebes en diferents moments de la seva història. S'explica que la seva ceguera va ser provocada per la deessa Atena quan la va veure fent un bany o per la deessa Hera en un

moment de disputa amb Zeus. Em ambdós casos va ser recompensat amb el do de la clarividència i la profecia.

Sísif: fundador i rei de l'antiga ciutat de Corint, Sísif va ser castigat pels déus pels seus continuats atreviments. La deslleialtat a Zeus al assenyalar-lo com autor del rapte a Egina li va costar una condemna de la que no va poder fugir, a diferència de les seves condemnes anteriors. El frustrant càstig no va ser altre que empènyer *in eternum* una enorme roca fins el cim d'una muntanya. La pedra, estant a punt d'arribar al cim, tornava a caure una vegada i una altra fins al punt inicial fent que Sísif repetís l'esforç i el càstig per tota l'eternitat.

Referències bíbliques

Llàtzer: en el Nou Testament apareix Llàtzer de Betània, personatge bíblic nascut en un poble proper a Jerusalem. L'Evangeli de Sant Joan relata l'episodi en què Llàtzer va ser ressuscitat per Jesús quan ja es trobava mort i en el sepulcre. En presència de les germanes de Llàtzer, Marta i Maria, Jesús confià en la creença d'aquest en la seva fe per tornar-lo a la vida.

Salomé: un episodi evangèlic conta com Salomé, filla d'Herodias i Herodes Filip i fillastra d'Herodes Antipes, va demanar el cap de Sant Joan Baptista en una safata de plata. La sol·licitud de la princesa va ser motivada per l'agraïment d'Herodes a una dansa que Salomé realitzà per a ell. Herodes li va dir que podia demanar el que volgués com a regal, així que va demanar el cap de Sant Joan Baptista, el qual estava tancat a un calabós. Aquest capítol bíblic ha estat un dels més representats en la història de l'art, concretament en la pintura, tot i que també compta amb adaptacions tant en literatura, òpera i cinema, entre altres arts.

Referències literàries i filosòfiques

Honoré de Balzac, *Le chef d'oeuvre inconnu*: Balzac (Tours, 1799 – París, 1850) és un dels grans autors de la literatura universal i reconegut mestre de les lletres francòfones del segle XIX, representant de la novel·la realista. Va elaborar una obra monumental, *La comédie humaine*, cicle coherent de varies desenes de novel·les del qual l'objectiu era descriure a mode quasi exhaustiu la societat francesa del seu temps. *Le chef d'oeuvre inconnu* és una novel·la curta i enigmàtica que s'ha convertit en un punt de referència llegendari per la cultura artística de la nostra època. La primera versió va aparèixer el 1831, en la revista *L'Artiste*, i va ser

subtitulada entre parèntesi com a «conte fantàstic» a la manera dels relats de E. T. A. Hoffmann. La cinquena i definitiva versió va veure la llum catorze anys més tard i es va incloure en el conjunt de contes *Le provincial à Paris*. Es planteja en aquesta un problema absolutament modern, com és la necessitat de que l'art interpreti la realitat en lloc de ser la seva mera còpia. La narració està suportada per quatre personatges masculins –tres pintors històrics i un de ficció–, que prenen posicions diferents front al fet artístic, i dos femenins, que representen a la dona real –amiga i model– i –una antiga cortesana–, l'ideal femení. Els pintors protagonistes encarnen diferents models de conducta artística: l'artista moderat que atén a principis inviolables (Frenhofer), l'artista que qüestiona aquests principis (Porbus) i l'aprenent que oscil·la entre ambdues postures (Poussin).

Pierre Klossowski, *Les lois de l'hospitalité*: L'escriptor francès d'origen polac Klossowski (París, 1905 – París, 2001), germà del pintor Balthus i amic de Georges Bataille, va causar escàndol amb *Sade, mon prochain* (1947). Va traduir textos de Virgili, Wittgenstein, Heidegger, Kafka, Nietzsche i Walter Benjamin al francès, va treballar en pel·lícules i era també un prolífic il·lustrador, representant diverses escenes de les seves novel·les. Klossowski va participar en diverses edicions de la revista de Georges Bataille, *Acéphale*, en els anys 1930. Destaca en la seva obra narrativa la trilogia *Les lois de l'hospitalité: Roberte, ce soir* (1954), *La Révocation de l'Édit de Nantes* (1959) i *Le Souffleur* (1960). La trilogia *Les lois de l'hospitalité* serà representant de l'auge de la literatura eròtica francesa del moment. La intenció de Klossowski és que el lector o l'espectador experimentin un saludable malestar davant el que ell mateix denomina «l'efecte moral del simulacre». Dit efecte consisteix en «forçar l'estereotip fins fer desitjar l'objecte absent, l'objecte original de l'emoció voluptuosa». Al treballar sobre la imatge en tant que distinta d'allò que ella és, Klossowski demostra el desprendiment de l'esperit pels poders del cos. Gràcies a l'excés gestual del simulacre, es manifesta l'erotisme. Si l'obra de Pierre Klossowski es sosté en la recerca del fantasma com a motiu obsessiu, només la funció del simulacre, per la via de l'erotisme i la teologia, la fan possible.

Samuel Beckett – «Una nit segut a la seva taula amb el cap entre les mans, es va veure aixecar-se i marxar»: Samuel Beckett (Dublín 1906 – París 1989) va ser dramaturg, escriptor i poeta irlandès. És considerat un dels grans autors teatrals del segle xx, guardonat amb el Premi Nobel de Literatura en 1969. Beckett va ser fonamental en el naixement de l'experimentació literària i el teatre de l'absurd, exemple del qual és la seva obra més coneguda, *En attendant Godot* (1952). L'obra de Beckett és fonamentalment ombrívola i tendeix al minimalisme i,

d'acord amb certes interpretacions, profundament pessimista quant a la condició humana. El pessimisme de Becket és, no obstant, temperat per un particular sentit de l'humor, entre negre i sòrdid. *Stirring Still* és un relat publicat el darrer dia de 1988, el darrer relat que escriu Becket. Dividida en tres parts, narra la història de qualcú que en una nit, assegut a la seva taula amb el cap entre les mans cerca en va una paraula que «no sap desxifrar», una paraula de gran importància amb la qual «posar fi on mai fins llavors». És una reflexió amarga i impotent del temps passat. El protagonista, immobilitzat i incapaç, s'escindeix en un ésser fantasmagòric que es mou amb llibertat, anant i venint per un espai i un temps poblat de ressons, que no l'alleugen. L'escriptor irlandès alterna oracions curtes amb circumloquis i repeteix obsessivament paraules amb les que crea una atmosfera deprimida i contagia el buit al lector.

Peter Handke, *Publikumsbeschimpfung*: Peter Handke (Àustria, 1942) ha escrit teatre, novel·la, assaig, poesia i guions, a més d'haver realitzat treballs de traducció i de direcció de cine. Part de la seva obra gira al voltant de la soledat, la falta de comunicació i els problemes existencials dels seus personatges aïllats. *Publikumsbeschimpfung* és una peça teatral escrita en 1966. Obra heterodoxa, provocadora i controvertida provoca l'atac o l'aplaudiment per igual entre els detractors i admiradors de Handke. L'actor en la seva interlocució amb el públic mut farà que aquest s'incomodi, s'inquieti i adhereixi consciència de la duració i el sentit de l'acte.

Arthur Schopenhauer, *Die Kunst zu beleidigen*: Schopenhauer (1788 – 1860), és considerat una de les personalitats filosòfiques més brillants del segle XIX. La seva filosofia, concebuda essencialment com un «pensar fins al final» és deutora de Plató i Spinoza, servint a més com a pont amb la filosofia oriental, com el budisme i el taoisme. En la seva obra tardana, a partir de 1836, presenta la seva filosofia en oberta polèmica contra els desenvolupaments metafísics postkantians dels seus contemporanis. *Die Kunst zu beleidigen* és el complement perfecte de *Die Kunst, Recht zu behalten*, doncs, tal i com acaba concloent, i tot i prevenint contra ell, aquest és el darrer recurs quan la resta d'arts de l'argumentació han fracassat. Si bé desaconsella en tots els seus escrits arribar a tal extrem, és generós a l'hora de disseminar al llarg de la seva obra insults, impropis, ofenses, escarns i sentències terminants que, reunides en ordre alfabètic en aquest volum que difícilment deixarà indiferent, ens mostren una de les seves cares més atrabiliàries, fulminants i políticament incorrectes.

Filòsof del martell: així ha estat denominat el filòsof alemany Friedrich Nietzsche (Röcken, 1844 – Weimar, 1900) degut a la tendència crítica que impera en les seves obres. El desenvolupament del seu pensament i filosofia es pot dividir en diferents etapes essent una de les darreres una filosofia crítica que deriva cap a l'afirmativa. El centre de la seva teoria és, per una banda, localitzar i destruir els errors (crítica) i, per altra banda, proposar noves veritats (afirmació).

Zaratustra: profeta nascut en l'actual Iran i fundador del mazdeisme o zoroastrisme, una corrent religiosa estesa per la Índia i Iran durant el segon mil·lenni a.C. en la qual adoraven a Ahura Mazda com a Déu únic, i pretenien suplantar al Déu Mithra i a altres divinitats tractant d'imposar el monoteisme. Aquesta religió basada en l'eterna lluita del bé contra el mal, va tenir gran importància en la zona de l'antic Imperi Persa, sobretot en l'època sassànida. D'aquella època tenim els escrits sagrats del mazdeisme, anomenats gathas, que segons sembla podrien tenir origen als ensenyaments orals del profeta Zaratustra molts segles abans. La fi li va arribar amb l'expansió de l'islam, a la vegada que a l'imperi sassànida, conquistat pels califes Omeies. *Also sprach Zarathustra* és una de les obres més importants de Nietzsche, filòsof i literat alemany de finals del segle XIX, en la que exposa les seves idees utilitzant a Zaratustra com a portaveu. En aquesta obra mostra tota la seva idea del superhome en contraposició a les idees de l'home dèbil i temorós promulgat per la religió catòlica. Per Nietzsche, aquest personatge simbolitzava el filòsof ideal, l'arquetip vertader de la moral i tot un exemple entre el bé i el mal. En ella Nietzsche subratlla el caràcter alliberador i redemptor de la rialla.

Walter Benjamin: Les aportacions de Walter Benjamin (Berlín, 1892 – Portbou, 1940) en branques com la filosofia, l'estètica, la crítica i la teoria de l'art fan d'ell un dels pensadors i intel·lectuals més rellevants del segle XX. Exiliat i fugint dels avatars ideològics de la seva pàtria es va traslladar a París i, més tard, a Estats Units. Les seves dues estances a l'illa balear d'Eivissa, al 1932 i al 1933, han estat recollides com un moment de marcada influència en la seva vida i obra.

Ludwig Wittgenstein: El filòsof Ludwig Wittgenstein (Viena, 1889 – Cambridge, 1951) va escriure el 1921 l'obra *Tractatus Logico-Philosophicus*, un dels tractats sobre lògica i filosofia del llenguatge més coneguts de Wittgenstein. La casa en la qual apareix el personatge amb túnica és la casa de Wittgenstein, un edifici inicialment dissenyat per l'arquitecte Paul

Engelmann en el qual va col·laborar Wittgenstein, interessat per l'arquitectura, i del que finalment es va fer càrrec tot modificant i redissenyant els detalls de la construcció.

Agustín Fernández Mallo: L'escriptor Agustín Fernández Mallo (La Coruña, 1967) ha col·laborat i protagonitzat diferents projectes artístics amb artistes contemporanis entre ells Bernardí Roig. L'autor de llibres com *Nocilla Dream* (2006), *Nocilla Experience* (2008), *Limbo* (2014), o recentment *Trilogía de la guerra* (2018) es situa en aquest cas a Noruega a la cabana en la muntanya que el filòsof Wittgenstein va construir el 1913 en la qual va escriure part de l'obra *Tractatus Logico-Philosophicus*. L'objectiu és clar: traçar la directíssima des del peu de la muntanya fins a l'antiga cabana del filòsof.

Karl Krauss: L'escriptor i periodista austríac Karl Krauss (Rep. Txeca 1874 – Viena, 1936) va fundar i editar la revista *Die Fackel* 1899 a través de la qual va escriure amb sàtira sobre la cultura de la Viena de fi de segle i la pràctica periodística que la regia. A més, també va ser dramaturg, assagista i poeta en les diferents etapes de la seva vida. La utilització correcta del llenguatge era una de les seves prioritats i un focus d'estudi i crítica contra el periodisme. A la seva revista publicava sobre temes variats com literatura, teatre, música, poesia i articles d'opinió, els quals podia donar a conèixer front al públic espectador a qualcun dels nombrosos recitals que va organitzar.

Referències musicals

***The end*, cançó de l'àlbum The Doors (1967) del grup homònim:** *The end* és el darrer tema de l'àlbum The Doors del grup dels Estats Units homònim publicat el 4 de gener de 1967. El grup, l'estela del qual segueix a l'actualitat, estava integrat per Robby Krieger, John Densmore, Jim Morrison i Ray Manzarek. La cançó, de llarga duració, fa referència a un moment de comiat i es descriu com una composició musical èpica. En un dels concerts, Jim Morrison va incloure en la lletra de la cançó, a més d'un toc místic i psicodèlic, algunes referències al mite d'Èdip.

***Mountain of Needles*, cançó de l'àlbum My Life in the Bush of Ghosts (1981) de Brian Eno i David Byrne:** la cançó i el disc al complet ens evoquen a una mescla de músiques entre les que apareixen ritmes experimentals que juguen amb sons àrabs, percussions, traces de la música electrònica i diferents *samples*. Aquesta unió de gèneres es va considerar pionera i innovadora en el moment del seu llançament.

***Are you lonesome tonight?*, versió d'Elvis Presley (1960):** aquesta balada va ser escrita el 1926 per Roy Turk i Lou Handman. S'han fet versions i s'ha interpretat per diferents artistes des de la seva publicació, entre ells Frank Sinatra, tot i que la més coneguda és la versió que fa ver Elvis Presley. La història de malenconia i amor es va convertir en la versió de Presley en el moment del seu llançament en un èxit rotund i va ser número un anys després de la seva primera gravació.

Referències cinematogràfiques

John Nicholas Cassavetes – *Husbands*: John Nicholas Cassavetes (Nova York, 1929 – Los Angeles, 1989) va ser un actor, guionista i director de cinema dels Estats Units, considerat un pioner del cinema independent. *Husbands* (1970) és la història de tres amics que viuen a Nova York, que després del funeral del seu quart amic no tornen a casa seva ni als seus treballs, sinó que emprenen junts una aventura que dura varis dies i acaba a Londres, des d'on en tornen dos. Mitjançant aquesta aventura es tracta de perfilar als tres personatges principals i de generar situacions amb textura de realitat on es revelin els sentiments. La història té quelcom d'èpic. Cassavetes es presenta a si mateix en la pel·lícula dues vegades com un heroi grec, i en algun moment, deliberadament o no, *Husbands* recorda a «l'Ulisses» de Joyce, que d'una manera extravagant al·ludeix a l'*Odisea* d'Homer. Sobretot, en l'escena en temps real del bar, quan canten i beuen.

Alain Resnais - *L'Année dernière à Marienbad*: Alain Resnais (Vannes, 1922 – París, 2014) va ser un director, guionista de cinema i muntador francès; junt a François Truffaut i Jean-Luc Godard, entre d'altres, va ser una de les principals figures de la Nouvelle Vague ('Nova Ona') del cinema francès, que va revolucionar el concepte de muntatge i la fotografia. *L'Année dernière à Marienbad* és una pel·lícula francesa de 1961 dirigida per Alain Resnais. El guió, influenciat per la novel·la *La invención de Morel* de l'escriptor argentí Adolfo Bioy Casares, va ser fet per un mestre de l'objectivitat i del *nouveau roman*: Alain Robbe-Grillet. Sobre la trama, en un barroc hotel, un estrany, X, intenta persuadir a una dona casada, A, de que abandoni al seu marit, M, i s'escapi amb ell. Es basa en una promesa que ella li va fer quan es varen conèixer l'any anterior, a Marienbad, però la dona pareix no recordar aquellencontre. La pel·lícula és famosa per l'ambigüitat de la seva estructura narrativa. La seva dimensió onírica i la confusió entre realitat i il·lusió han inspirat posteriorment a molts realitzadors.